

норми з ознаками розрахунку штрафу залежно від сталої кількості розміру грошових одиниць, регламентованих безпосередньо законодавцем, набувають ознак бланкетності і обумовлюють своє застосування залежністю від динаміки змін норм бюджетного, податкового, трудового законодавства та інших галузей. За таких умов можна стверджувати, що для цілей кримінального законодавства така міжгалузєва взаємозалежність недоцільна, а в багатьох випадках навіть шкідлива, оскільки не відображає адекватний розмір покарання тяжкості вчиненого злочину та розміру завданої шкоди.

3. Відповідність покарання вчиненому злочину. Особливістю чинного КК України є і та обставина, що в багатьох складах злочинів кваліфікуючого значення набуло поняття кваліфікованого розміру завданої шкоди. Відмінною рисою цього поняття є одиниці розрахунку цієї шкоди, які термінологічно визначаються аналогічно покаранню у вигляді штрафу — залежно від «н. м. д. г.», але фактично мають інше правове підґрунття обчислення гривневого розміру. Ці зовнішні ознаки термінологічної уніфікованості у поєднанні з внутрішніми ознаками понятійної двозначності, призводять в деяких випадках до фактичної декриміналізації певних видів злочинних діянь [3, 156].

4. Співвідношення з кваліфікованим розміром завданої шкоди. За період чинності КК України 2001 р. еквівалентні розрахунки кваліфікованого розміру шкоди змінювалися тричі: 1) залежно від сталого розміру «н. м. д. г.» у сумі 17 гривень; 2) залежно від щорічно змінного розміру «м. з. п.»; 3) залежно від щорічно змінного прожиткового мінімуму для працездатної особи (надалі — «п. м. п. о.»). Розрахунок розміру штрафу протягом 11 років чинності КК України 2001 р. не змінювався, дорівнюючи пропорційній кількості «н. м. д. г.» із розрахунку 17 грн до 1 «н. м. д. г.».

Розрахунок грошового еквіваленту 1 «н. м. д. г.» для обчислення кваліфікованого розміру шкоди має більш складну систему розрахунків і здійснюється кожний календарний рік заново із урахуванням положень Податкового кодексу України (надалі — ПК України) та бюджетного законодавства.

Згідно з положенням п. 5 підрозділу 1 розділу XX ПК України у тому разі, якщо норми інших законів містять посилання на «н. м. д. г.», то для цілей їх застосування в частині кваліфікації злочинів та правопорушень сума розміру одного «н. м. д. г.» встановлюється на рівні податкової соціальної пільги (надалі — «п. с. п.»), визначеної пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 розділу IV ПК України для відповідного року.

Положення цього підпункту визначають «п. с. п.» в розмірі 100 відсотків розміру «п. м. п. о.» [4, пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169]. Сам розмір «п. м. п. о.» щорічно розраховується у встановленому законом порядку і регламентується нормами бюджетного законодавства. Згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2011 рік» від 23.12.2010 р. № 2857 — VI «п. м. п. о.» станом на 1 січня 2011 року був встановлений у розмірі 941 гривня [5, ст. 21]. Згідно Закону України «Про Державний бюджет України на 2012 рік» від 22.12.2011 р. № 4282 — VI «п. м. п. о.» станом на 1 січня 2012 року встановлений у розмірі 1073 гривні [6, ст. 12 ч. 1 абз. 3].

Проте, для остаточного розрахунку кваліфікованого розміру завданої шкоди слід враховувати положення абз. 7 п. 1 розділу XIX ПК України, відповідно яким до 31 грудня 2014 року для цілей застосування пп. 169.1.1 п. 169.1 ст. 169 ПК України «п. с. п.» визначається у розмірі 50 відсотків розміру «п. м. п. о.».

Таким чином, остаточний розрахунок 1 «н. м. д. г.», необхідного для визначення грошового еквіваленту кваліфікованого розміру шкоди, розраховується за наступною схемою: «п. м. п. о.» \times 50 % = 941 грн (1 «п. м. п. о.» станом на 01.01.2011 р.) \times 50 % = 470,50 грн (1 «н. м. д. г.»); 1073 грн (1 «п. м. п. о.» станом на 01.01.2012 р.) \times 50 % = 536,5 грн (1 «н. м. д. г.»).

5. Колізія кодифікованих законодавчих актів. Вище було зазначено, що для цілей податкового законодавства розмір «п. с. п.» встановлюється один раз на рік ста-

ном на 1 січня звітного податкового року, і можливо, це виправдано і доцільно для бюджетного і податкового законодавства. Але у порівнянні зі ст. 4 КК України ці положення утворюють колізію кодифікованих нормативно-правових актів, у якій перевагу, на нашу думку, слід віддати положенням саме КК України.

Це обумовлює необхідність застосування саме тих норм законодавства у всій їх сукупності, які мають чинність на момент вчинення злочину.

У зв'язку із цим розрахунок кваліфікованого розміру «н. м. д. г.» матиме динамічно зростаючу модель, збільшену декілька разів на рік (див. Таблиця).

Таблиця

Розрахунок розміру 1 «н. м. д. г.» (кваліфікаційного) за 2001–2012 роки (грн)

рік число, місяць	2001 — 2003	2004	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
01.01	17	61,50	131	175	200	257,50	302,50	434,50	470,50	536,50
01.04	17	*	145	*	210	262,50	312,50	442	480	547
01.07	17	*	155	187,50	220	*	315	444	*	551
01.09	17	71,10	166	*	*	*	*	*	*	*
01.10	17	*	*	*	230	272,50	325	453,50	492,50	559
01.11	17	*	*	*	*	*	372	*	*	*
01.12	17	*	*	200	*	302,50	*	461	502	567
Підстава	[7, п. 1; 8, п. 1; 9, п. 3]	[10, ст. 6 п. 6.1. пп., 6.1.1. (в ред. 2003 р.); ст. 22 п. 22.4., п. 22.5.]	[10, ст. 6 п. 6.1. пп. 6.1.1. (в ред. 2005 р.) [11, розд. V, прикінц. полож. ч. 1 абзц. 4], ст. 22 п. 22.5.]				[4, ст. 169 п. 169.1, пп. 169.1.1, Розд. XIX п. 1 абз. 7, Розд. XX підр. 1 п. 5]			

Примітка: * — розмір 1 «н. м. д. г.» в зазначений період не змінювався¹.

6. Вплив гуманізації покарань за економічні злочини на співвідношення розміру шкоди та штрафу.

Гуманізація відповідальності за економічні злочини, запроваджена законодавцем в листопаді 2011 року, відбувалася у системному взаємозв'язку із реформуванням не тільки системи покарань за ці види злочинів, але й загальних положень системи кримінальних покарань [12, розд. I п. 3 пп. 2), 7) — 31)].

Основного нормативного впливу у зв'язку із цим зазнало покарання у вигляді штрафу [2, ст. 53].

Раніше проведені нами дослідження системно-структурних взаємозв'язків покарання у вигляді штрафу і шкоди на прикладі податкових злочинів дозволили виявити внутрішньо-системні логічні протиріччя між законодавчою регламентацією та фактичним розміром завданої шкоди і законодавчою регламентацією розмірів покарання у вигляді штрафу за податкові злочини [3]. Проведена законодавцем структуризація системи покарань за економічні злочини потребує дослідження запроваджених нововведень, в тому числі й в системі податкових злочинів.

Так, і штраф, і шкода, як і раніше, визначаються залежно від встановленої законодавцем умовної розрахункової одиниці — неоподаткованого мінімуму доходів громадян (надалі — «н. м. д. г.»), який має різну методику розрахунку залежно від кваліфікації злочину та покарання.

¹ Із набранням чинності КК в 2001 році і протягом 2002–2003 рр. розмір 1 «н. м. д. г.» не змінювався, однаково застосовувався під час кваліфікації злочинів і застосування санкції, і дорівнював 17 гривням [7; 8; 9].

Кваліфікація податкових злочинів в частині розрахунку завданої шкоди здійснюється із урахуванням положень примітки до ст. 212 Кримінального кодексу України (надалі — КК України) та залежно від 50 % прожиткового мінімуму для працездатної особи (надалі — «п. м. п. о.») [4, розд. XX підрозд. 1 п. 5, розд. XIX п. 1 абз. 7, розд. IV ст. 169 п. 169.1. пп. 169.1.1.], встановленого законодавством про Держаний бюджет України на поточний рік [6, ст. 12 ч. 1 абз. 3], в той час як розмір штрафу розраховується пропорційно сталому гривневому еквіваленту в сумі 17 гривень [4, розд. XX підрозд. 1 п. 5].

З огляду на це та із урахуванням положень примітки і ч.ч. 1–3 ст. 212 КК України, відповідальність за податковий злочин, вчинений після 01 січня 2012 року, може наставати в разі фактичної несплати податків у сумі:

- 536500 грн — за ч. 1 ст. 212 КК України;
- 1609500 грн — за ч. 2 ст. 212 КК України;
- 2682500 грн — за ч. 3 ст. 212 КК України.

Система покарань у вигляді штрафу, порівняно з тією, що існувала до гуманізації покарань за економічні злочини, змінилася вбік збільшення, і складає наступні розміри:

- за ч. 1 ст. 212 КК України — від 17000 грн до 34000 грн (порівн.: від 5100 грн до 8500 грн [13, 399]);
- за ч. 2 ст. 212 КК України — від 34000 грн до 51000 грн (порівн.: від 8500 грн до 34000 грн [13, 399]);
- за ч. 3 ст. 212 КК України — від 255000 грн до 425000 грн.

Таким чином, гуманізація відповідальності за економічні злочини, і, в першу чергу, за податкові злочини, знаходить своє відображення у підвищенні розміру покарання у вигляді штрафу та виключенні із санкцій ст. 212 КК України 2001 р. існуючих раніше покарань, зокрема, виправних робіт, обмеження волі, позбавлення волі.

7. Запровадження нового критерію визначення розміру штрафу: штраф не нижче розміру завданої шкоди. Розглядаючи питання гуманізації покарань за податкові злочини, необхідно звернути увагу на умови визначення розміру штрафу за податковий злочин вчинений в особливо великих розмірах в контексті системного тлумачення з нормою права, регламентованою ч. 2 ст. 53 КК України. Згідно цій нормі права встановлено обов'язок суду за ті злочини, вчинення яких передбачає відповідальність у вигляді штрафу як основного покарання понад 3000 «н. м. д. г.», призначити покарання у вигляді штрафу виходячи із фактичного розміру завданої шкоди, ігноруючи граничний розмір штрафу, передбачений санкцією статті або частиною статті Особливої частини КК України.

За таких обставин мінімальна межа можливого фактично призначеного штрафу за вчинення злочину, передбаченого ч. 3 ст. 212 КК України, становить 2682500 гривень, тоді як формально-юридичні межі, визначені санкцією ч. 3 ст. 212 КК України, складають альтернативу від 255000 гривень до 425000 гривень. Призначення покарання у вигляді штрафу згідно наведеним формально-юридичним альтернативним межам можливе лише тим співучасникам ухиленням від сплати податків в особливо великих розмірах, роль яких, на думку суду, була незначною [2, ст. 53 ч. 2].

У зв'язку із цим вбачається, що санкції, які передбачають відповідальність за ознаками податкового злочину згідно ч. 1 і ч. 2 ст. 212 КК України, потребують подальшого доопрацювання, оскільки зважаючи на їх занадто перебільшену гуманізацію зберігають можливість для фактичного ухилення від сплати податків на суму від 536500 гривень до 2682500 гривень (станом на 01.01.2012 р.).

З іншого боку, зважаючи на можливі зловживання засудженої особи, законодавець надав суду право призначити покарання у вигляді громадських робіт, виправних робіт, позбавлення волі в порядку заміни несплаченої суми штрафу в разі відсутності підстав для розстрочки його виплати [2, ст. 53 чч. 4–5].

6. Про Державний бюджет України на 2012 рік: Закон України від 22.12.2011 р. № 4282-VI // Офіційний вісник України. — 2011. — № 100.

7. Про збільшення неоподаткованого мінімуму та ставки прогресивного оподаткування доходів громадян: Указ Президента України від 13.09.1994 р. № 519 / 94 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=519%2F94>

8. Про внесення змін до Указу Президента України від 13 вересня 1994 року № 519: Указ Президента України від 03.02.1995 р. № 1082 / 95 [Електронний ресурс]. — Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=519%2F95>

9. Про грошову реформу в Україні: Указ Президента України від 25.08.1996 р. № 762 / 96 // Голос України. — 1996. — № 159, 28 серпня.

10. Про податок з доходів фізичних осіб: Закон України від 22.05.2003 р. № 889 — IV // ВВР. — 2003. — № 37.

11. Про внесення змін до Закону України «Про Державний бюджет України на 2005 рік» та деяких інших законів України: Закон України від 07.07.2005 р. № 2771 — IV // ВВР. — 2005. — № 34.

12. Про внесення змін до деяких законодавчих актів України щодо гуманізації відповідальності за правопорушення у сфері господарської діяльності: Закон України від 15.11.2011 р. № 4025-VI // Офіційний вісник України. — 2011. — № 98.

13. Кримінальний кодекс України: Науково-практичний коментар / Відп. ред. Є. Л. Стрельцов. — Вид. сьоме, перероб. та доп. — Х.: Одиссей, 2011. — 824 с.

В. Н. Шевчук, старший преподаватель

Одесского национального университета имени И. И. Мечникова
Французский бульвар, 24/26, Одесса, 65058, Украина

ПРОБЛЕМЫ СОВЕРШЕНСТВОВАНИЯ ПРИМЕНЕНИЯ НАКАЗАНИЯ В ВИДЕ ШТРАФА В ПЕРИОД ЗНАЧИТЕЛЬНЫХ СОЦИАЛЬНЫХ ПРЕОБРАЗОВАНИЙ

РЕЗЮМЕ

В статье проведён анализ проблем законодательной регламентации и применения наказания в виде штрафа в период реформирования уголовного законодательства, с использованием обоснования его применения в налоговых преступлениях.

Формулируется предложение об исключении из конструкции уголовно-правовой нормы элементов бланкетности в части расчета денежного эквивалента вреда и наказания в виде штрафа.

Ключевые слова: вред, штраф, бланкетность диспозиций, коллизионность правовых норм, налоговые преступления.